

Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Annelerinin Bireysel Değerlerinin İncelenmesi*

Investigating the Individual Values of Mothers with Children in Preschool Education**

Meral TANER DERMAN, Doç. Dr. | Assoc. Prof.
Uludağ Üniversitesi, Bursa / Türkiye | Uludağ University, Bursa, Türkiye.
mtaner@uludag.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8619-3429>
<https://ror.org/03tg3eb07>

Şeyma TÜREN, Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi | Corresponding Author, PhD Student
Uludağ Üniversitesi, Bursa / Türkiye | Uludağ University, Bursa, Türkiye.
seymaturen@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5660-0644>
<https://ror.org/03tg3eb07>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 08.12.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 12.06.2024

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2024

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Taner Derman, M., & Türen, Ş. (2024). (2024). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Annelerinin Bireysel Değerlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 22 (47), 61-95. <https://doi.org/10.34234/ded.1401923>

Çıkar Çatışması / Competing Interests:

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Şeyma TÜREN(%50), Meral TANER DERMAN(%50)

* Bu çalışma, 05-06 Aralık 2022 tarihleri arasında Bursa'da gerçekleştirilen Uluslararası Kadın Çalışmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** This study was presented as an conference paper at the International Congress on Women's Studies held in Bursa on December 5-6, 2022.

Öz:

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri ile demografik faktörlerin ilişkisini inceleyen ulusal ve uluslararası alandaki araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu sınırlılık göz önüne alınarak yürütülen bu araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerinin (disiplin, sorumluluk, güven, bağışlama, dürüstlük, paylaşma, saygı ve doğruluk) çeşitli faktörlere (yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, algılanan sosyoekonomik düzey, medeni durum ve çocuğun cinsiyeti) göre değişiklik gösterip göstermediğini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılarak yürütülen araştırmanın örneklemine İstanbul'un farklı ilçelerinde okul öncesi eğitimi alan 384 çocuğun annesi dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ile "Bireysel Değerler Envanteri" kullanılmıştır. Verilerin yorumlanmasında betimsel istatistik ile One-Way ANOVA, Bağımsız örneklem için t testi, Mann-Whitney U (grup sayısı 30 altında olan değişkenin analizinde), Hochberg's GT2 testlerinden yararlanılmış; testlerdeki etkinin büyüklüğünü belirlemek amacıyla Eta-kare ve Cohen's d formülleri kullanılmıştır. Araştırma bulgularında; annelerin en yüksek ortalamayla "paylaşım ve saygı", en düşük ortalamayla "güven ve bağışlama" değerlerine sahip oldukları görülmüş; yaşlarının "disiplin ve sorumluluk", eğitim düzeylerinin "disiplin ve sorumluluk" ile "paylaşım ve saygı", çalışma durumlarının "disiplin ve sorumluluk"; medeni durumlarının "saygı ve doğruluk", algıladıkları sosyoekonomik düzeylerinin ise "paylaşım ve saygı" değerlerinde anlamlı değişikliklere yol açtığı belirlenmiştir. Ayrıca annelerin bireysel değerlerinin çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anneler, Bireysel Değerler, Kadın Değerleri, Okul Öncesi Dönem

&

Abstract:

It seems that national and international studies examining the relationship between demographic factors and the individual values of mothers of children attending preschool education are limited. Considering this limitation, this study aimed to examine whether the individual values (discipline, responsibility, trust, forgiveness, honesty, sharing, respect, and truthfulness) of the mothers of children

attending preschool education differ based on various factors (age, education level, employment status, perceived socioeconomic level, marital status, and gender of the child). In line with this purpose, the sample of the study, which was conducted using the survey model, one of the quantitative research methods, included 384 mothers of preschool children in different districts of Istanbul. The “Personal Information Form” and “Individual Values Inventory” were used as data collection tools. Descriptive statistics, One-Way ANOVA, independent samples t-tests, Mann-Whitney U (in the analysis of variables with fewer than 30 groups), and Hochberg’s GT2 tests were used to interpret the data; eta-squared and Cohen’s d formulas were used to determine the magnitude of the effect in the tests. The study revealed that mothers had the highest mean values for “sharing and respect” and the lowest mean values for “trust and forgiveness.” Age significantly affected the values of “discipline and responsibility,” educational level influenced the values of “discipline and responsibility” and “sharing and respect,” employment status impacted the values of “discipline and responsibility,” marital status affected the values of “respect and truthfulness,” and perceived socioeconomic level influenced the values of “sharing and respect.” Additionally, it was observed that mothers’ individual values did not differ according to the gender of their children. Various suggestions were made based on the findings of the research.

Keywords: Mothers, Individual Values, Women’s Values, Preschool Period.

Giriş

Değer kavramı; sosyal bilimler alanında ilk defa Znaniecki tarafından Latince “değerli olmak, güçlü olmak, kıymetli olmak” anlamlarında kullanılan “valere” sözcüğünden türetilmiştir (Bilgin, 1995). Değerler, kişilerin inançlarını yansıtıp ilkelerini oluşturan, hedefleri ile yaşamlarındaki bakış açılarını belirleyen ve kararlarını etkileyen tercihleri biçiminde tanımlanmaktadır (Aktepe ve Yel, 2009; Baloğlu ve Balgamiş, 2005). İnsanları diğer canlılardan ayıran temel özellikleri barındıran değerler, kişilerin davranışlarını biçimlendiren, seçilmiş, uzun vadeli yaşam niteliklerindendir (Bayly ve Bumpus, 2020; Tezcan, 2018; Ulusoy ve Dilmaç, 2020). Bireylerin diğer kişilere nasıl davrandıklarını etkileyen, toplumda bulunan kişilere nelerin önemli olduğunu ve tercih edilmesi gerektiğini belirten değerler; kişileri ve toplumları açıklamak, süreç içerisindeki değişimlerini izlemek, tutum ve davranışların temelindeki güdülerini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Akbaş, 2008; Sagiv vd., 2017; Schwartz, 2006).

Bireyler doğdukları andan itibaren değer dünyası içerisinde yer almaktadır. Değer sistemleri, erken çocuklukta sosyalleşme süreciyle gelişmekte ve sosyalleşmeyle öğrenilen değerler yoluyla bireyler, toplumun uyumlu bir üyesi haline gelmektedir (Murphy, 1997; Şahin, 2021). Değerlerin, bireylerin tüm davranışlarıyla anlamlı bir ilişki içerisinde olmasının yanında, herkesin her değere aynı önemi atfetmediği de bilinmektedir (Bardi ve Schwartz, 2003; Cheung ve To, 2019). Değerler, kişisel önem hiyerarşisine göre sıralanmakta ve böylece her birey önem sıralamalarına göre kendi bireysel değerlerini oluşturmaktadır (Bilsky ve Schwartz, 1994; Parks-Leduc vd., 2015; Roy, 2003). Bireysel değerler; kişilerin önemli olduklarını düşündükleri, korumak için vakit ayırıp çaba gösterdikleri, tüm hayatlarını etkileyen ideallerini oluşturmaktadır (Hostetter, 2003). Bireysel düzeyde kabul edilen bu değerler, önceliklerin belirlenmesi konusunda gerekli olan ölçütleri sağlamakta (Köybaşı, 2016), annelikle ilgili seçimleri de etkileyen önemli kültürel özellikler arasında yer almaktadır (Moors, 2021).

Değerler ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar bulunmaktadır (Akbaş, 2004; Alport vd., 1960; Ercan 2001; Rokeach, 1973; Spranger, 1928; Tezcan 1974). Literatürde yar alan sınıflandırmalardan farklı olarak Anderson ve Roy (1996: Akt. Roy, 2003) tarafından sadece bireysel değerlere odaklanılarak; kişisel değerlerin farklı yönlerini değerlendirmeye yönelik bir çalışma yapılmış ve bireyin bütünsel gelişiminde, kişinin uyum ile refahı için yedi temel değer gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu değerlerin aile, iş, ruh sağlığı, fiziksel sağlık, duygusal ve sosyal gibi yaşam alanlarına entegre edilmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, bireysel değerlere yönelik bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Bu araç ile dürüstlük, güven, disiplin, saygı, bağlılık, paylaşma ve affetme gibi değer boyutlarını değerlendirmek hedeflenmiştir. Bu araştırma kapsamında da Roy (2003) tarafından yapılan bireysel değerler sınıflamasına uygun olarak disiplin, sorumluluk, güven, bağışlama, dürüstlük, paylaşma, saygı ve doğruluk bireysel değerlerine yer verilmiştir.

Disiplin; mevcut kural ve ilkeler çerçevesinde davranmak ve istendik hareketler göstermek (Uğurlu, 2018), kuralların ve iş birliğinin farkında olarak onlara uymayı ve başkalarının haklarına saygı göstermeyi ifade etmektedir (Gordon, 2005). Sorumluluk; görev olarak üstlenilen veya verilen bir işi her koşulda yapabilme ve gerekli olduğunda hesabını verebilmeye ilgili bir duyguyken (Özen, 2015), toplumsal ilişkilerin temelinde bulunan güven ise (Can, 2019) diğerlerinin sözüne ümit bağlama, önemli işler konusunda diğer bireylere inanma durumu biçiminde açıklanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016). Araştır-

mada ele alınan diğer bir değer olan bağışlama; kişiler arasında meydana gelen kötülükler veya zararlar karşısında öfke hissetmekten ve intikam almaktan vazgeçmeyi içeren olumlu ve sağlıklı bir tepkidir (Çoklar ve Dönmez, 2015). Dürüstlük; kişilerin düşüncelerini açıkça söylemesi, ön yargısız olabilmesini içeren bir kavramken (Duran ve Bitir, 2021), paylaşma; bireylerin kendilerinde bulunan özelliklerin ve objelerin bir kısmını veya bir miktarını diğerlerine vermesi durumudur (Aslan ve Ayberk, 2019). Saygı; kim olduğu veya ne yaptığına bakılmaksızın herkesin temel insanlık onurunun bulunduğunu kabul etme anlamına gelirken (Glassman, 2008), doğruluk; söylenenlerin ve yazılanların, olgu ya da gerçekleri ifade etmesi ve amaçlanan sınırlar içerisinde yanlışlıktan uzak olunması olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016).

Okul öncesi dönemin bireylerin yaşamlarındaki çok sayıda olgunun temelini atıldığı bir zaman dilimi olduğu bilinmektedir. Bu dönemde kazanılan davranışların önemli bir bölümü yetişkin olduğunda alışkanlık, tutum, inanç ve değer kalıplarının biçimlenmesine neden olmaktadır (Kandır ve Alpan, 2008). Tüm dünyada, değerlerin yeni nesillere aktarılması ve onları ahlaki ilkeler ile erdemlere uygun yetiştirmek önemli görülmektedir (Cevizci, 2012). Değerlerin aktarılmasında çeşitli sistemler de işlemesine rağmen, en büyük görev toplumun en küçük yapı taşı, çocukların değer kazanımında başlangıç noktası ve aynı zamanda en etkili yer olan aileye düşmektedir. Çocuklar, kendi kültürünü, toplumun değer yargılarını ve beklentilerini ilk olarak aile içinde öğrenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2002; Öztürk, 2011). Bireylerin değerlerini kavramaları ve içselleştirmeleri temelde aile kurumunda sağlanmaktadır (Birkök, 2019). Çocuklar her durumda değer yargılarını ve önceliklerini, özellikle sosyal ve ahlaki kuralları ilk öğretene ve ilk rol modelleri olan anne-babalarını taklit ederek şekillendirmekte ve böylece uygun görülen davranışları öğrenmeye çalışmaktadır (Uyanık Balat ve Dağal Balaban, 2011; Seçer vd., 2006). Dolayısıyla, kişilik gelişiminde önemli bir dönem olan 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ailelerin bilhassa ebeveynin aile içi ilişkilerinde özenli, dikkatli ve sorumlu bir şekilde davranmaları gerekmektedir (Görgün Baran, 2004). Çocuğun bakımında ve yetiştirilmesinde en büyük rolün annede olduğu bilinmektedir. Anne, çocuğun ilk öğreticisi ve yol göstericisi olarak ifade edilmektedir (Çiftçi, 1991). Annelerin çocuklarıyla olan bağının aile içindeki en güçlü bağ olduğu ve ikisi arasındaki ilişkilerin ömür boyu süreceği ifade edilmektedir (Ainsworth vd., 2015; Hrdy, 1999; Schore, 2001). Ayrıca, annelerin çocukların fiziksel gelişimi, entelektüel gelişimi ile duygusal gelişimi üzerindeki etkisinin büyük olduğu bilinmektedir. Çocuğun duygusal güvenliğini sağlama ve psikolojilerini koruma annelik işlevleri arasında yer almaktadır. Ço-

cuklar, annelerinin fiziksel olduğu kadar psikolojik etkilerini de gözlemleyerek tecrübe etmekte ve bu nedenle, ahlaki değerleri de model almaktadır. Çocuğun özdeşleşmesi olarak adlandırılan bu unsur, çocuğun tüm yaşamı boyunca kişiliğinde yer almaktadır. Mizaçlarının yanı sıra karakterlerine de yerleşmekte ve bu nedenle genel olarak toplumla etkileşim veya davranış uyumundaki tutum ve düşüncelerine yansımaktadır (Ceka ve Murati, 2016; Suitor vd., 2015).

Anneler, mevcut değerleri hakkında bilgi vermekle beraber değerlerin sonraki nesillere aktarılmasında etkili olmaktadır (Rose ve Shoham, 2000). Bu nedenle çocukların yakın iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu anneler bu çalışmanın temel noktasını oluşturmaktadır. Ulusal ve uluslararası literatür annelerin değerleri konusunda yürütülen araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmalardan biri Rose ve Shoham (2000) tarafından 3-8 yaş arası Amerikalı ve Japon çocukların annelerinin değer farklılıkları incelenerek yürütülmüş ve araştırma sonucunda farklı iki kültürdeki annelerin değer önceliklerinin de değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Farklı iki kültürlerdeki anneler ile araştırma yapan Larasati ve Hartoyo (2016) araştırmaları sonucunda; aile özellikleri büyük ölçüde farklı olmayan 5 yaş çocuklarının annelerinin, kültürel değerlerinin ve çocukların değerinin önemli ölçüde farklılık göstermediğini belirlemiştir. Friedlmeier ve Trommsdorff (2011) ise Amerikalı ve Romanyalı olmak üzere iki farklı kültürdeki anneler ve çocukları arasındaki bireysel ve toplulukçu değer benzerliklerini inceledikleri araştırmaları sonucunda; anneler ve çocuklarının her iki ülkede de toplulukçu değerlerinde benzerlik görürken, bireysel değerinde benzerliği sadece Amerika örneğinde saptamışlardır. Değerlerin kültürel farklılıkları dışında annelerin önemseydiği ve çocuklarına aktarmak istedikleri değerler üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Yürütülen bu araştırmalardan birinde annelerin en fazla evrimsellik ve güvenlik değerine önem verdikleri ve yine güvenlik değerinin yanında başarı değerinin de çocuklarına en fazla aktarmak istedikleri değerler arasında yer aldığı belirlenmiştir (Tosun ve Uyanık Balat, 2017). Ayrıca Arıcı ve Bartan (2020) tarafından da okul öncesi dönemdeki çocukların anneleriyle yapılan görüşmeler sonucunda; annelerin çocuklarına değer edindirmede çaba gösterdikleri, dürüstlük, sevgi, saygı ve paylaşma değerlerinin ise öncelikle edindirmek istediği değerler arasında yer aldığı belirlenmiş ve bu konuda model olma yöntemlerine başvurdıkları görülmüştür. Annelerin değerlerinin yanında çocuklarının tercih ettikleri değerleri de

inceleyen Koç ve Başal (2023) araştırmaları sonucunda çocukların çoğunlukla annelerinin değerlerini model aldıklarını tespit etmişlerdir. Annelerin değerlerinin çocuklarının değerlerini etkilemesinin dışında çeşitli araştırmalarda değerlerin, ebeveynlik modelleri ve uygulamalarıyla da olumlu yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir (Avdeeva ve Berseneva, 2022; Hayes, 2017).

Yukarıda açıklanan annelerin değerleri üzerine yürütülen sınırlı araştırmalar incelendiğinde, genellikle ilişkisel desende gerçekleştirildiği saptanmış ve araştırmaların sonuçlarında annelerin değerlerinin farklı açılardan çocuklarını da etkilediği görülmüştür. Ancak literatürde annelerin sahip oldukları bireysel değerlere odaklanarak, demografik faktörlerin bu değerlere etkisini inceleyen çalışmaların olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada özellikle okul öncesi dönem çocuğu olan annelere odaklanılmıştır. Çünkü değerler, kişilik gelişiminin %70-80'inin kazanıldığı okul öncesi dönemi de kapsayan yaşamın ilk altı yılında kazanılmakta, ilerleyen yaşlarda pekiştirilmekte ve içselleştirilmektedir (Koca, 1997). Bu süreçte çocuklar ebeveynlerinin benimsediği, yaşamlarını ve davranışlarını yönlendiren değerlerini gözlemlemekte, bu değerler ile büyütülmeye çalışılmaktadır. Bu gözlem, özdeşim kurma ve öğrenme sürecinde anneler önemli bir yer tutmaktadır (Smith ve Hart, 2004). Okul öncesi dönemde annelerin önemi, bireysel değerlerin davranışlara olan etkisi ve bu konuda literatürdeki sınırlılık da dikkate alınarak gerçekleştirilen bu araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri nelerdir?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri algıladıkları sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerleri çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Tarama modeli, araştırmaya konu olan olayları, bireyleri veya nesneleri tanımlamaya çalışan, geçmişte veya mevcut durumda hala var olan durumları olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Karasar, 2012). Gerçekleştirilen araştırmada da bireysel değerler betimlenmiş ve bazı değişkenler açısından incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılı içerisinde İstanbul ilindeki okul öncesi eğitime devam eden çocukların anneleri; örneklemini ise İstanbul ilindeki çeşitli ilçelerde okul öncesi eğitime devam eden 384 çocuğun anneleri oluşturmaktadır. Evrendeki kişi sayısının 100.000 ve üzeri olduğu durumlarda %95 güven aralığı ve .05 sapma düzeyinde örneklem sayısının 384 olması gerektiği belirtilmektedir (Can, 2017). İstanbul’da okul öncesi eğitimine devam eden çocuk sayısı 100.000’in üzerinde olduğu için örneklem sayısı 384 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen 384 kişi basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Temsil edici bir örneklem seçiminde en iyi yol olan seçkisiz örnekleme yönteminde, evrendeki tüm birimler seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahipken; bir kişinin seçimi diğer kişilerin seçimi üzerinde etkili olmamaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırmada, en iyi yol olarak görülmesi ve evrendeki tüm okullara eşit seçim şansı verilmesi nedeniyle basit seçkisiz örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Bu doğrultuda İstanbul’un çeşitli ilçelerindeki farklı bölgelerde yer alan okullara gidilerek birçok anneye ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneklem grubunda yer alan annelere ait demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Örneklem Grubunda Yer Alan Annelerin Demografik Bilgileri

Değişkenler	Gruplar	f	%
Yaş	21-29 yaş	56	14,6
	30-39 yaş	253	65,9
	40-48 yaş	75	19,5
Eğitim Düzeyi	İlkokul	47	12,2
	Ortaokul	47	12,2
	Lise	120	31,3
	Ön Lisans	55	14,3
	Lisans ve üstü	115	29,9
Çalışma Durumu	Çalışıyor	126	32,8
	Çalışmıyor	258	67,2
Medeni Durum	Eşler Birlikte	371	96,6
	Eşler Ayrı	13	3,4
Algılanan Sosyoekonomik Düzey	Düşük	30	7,8
	Orta	189	49,2
	İyi	165	43,0
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	188	49,0
	Erkek	196	51,0
	Toplam	384	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya dahil edilen annelerin 56’sı (%14,6) 21-29 yaş, 253’ü (%65,9) 30-39 yaş ve 75’i de 40-48 yaş (%19,5) grupları arasında yer almaktadır. Annelerin 47’si (%12,2) ilkokul, 47’si (%12,2) ortaokul, 120’si (%31,3) lise, 55’i (%14,3) ön lisans ve 115’i (%29,9) lisans ve üzerinde eğitim düzeyine sahiptir. Ayrıca bu annelerin 126’sı (%32,8) çalışırken, 258’i (%67,2) çalışmamaktadır. Annelerin 371’i (%96,6) eşleriyle birlikteyken, 13’ü (%3,4) eşleriyle ayrıdır. Algılanan sosyoekonomik düzey incelendiğinde 30’unun (%7,8) düşük, 189’unun (%49,2) orta ve 188’inin (%49,0) iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Örneklemde yer alan annelerin 188’inin (%49,0) kız çocuğu bulunurken 196’sı (%51,0) erkek çocuğa sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerini belirlemek amacıyla “Bireysel Değerler Envanteri” ve demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Bireysel Değerler Envanteri

Roy (2003) tarafından “Personal Values Inventory” adıyla geliştirilen envanter, Asan vd. (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmış; geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Test maddelerinin Türkçeye çevrilmesinde hata olmaması, her maddenin ifade ettiği anlamın düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla dilsel eşdeğerlik çalışmaları da uygulanmıştır. Ayrıca ölçek geçerliliği Schwartz Değerler Ölçeği ile karşılaştırmalı korelasyon analizleri yapılarak incelenmiştir. Orijinal formu 55 maddeden oluşan ölçekten faktör yük değerleri düşük olan sekiz madde çıkarılarak 47 madde ile son hali oluşturulmuştur. Bireysel Değerler Envanteri; Disiplin ve Sorumluluk (16 madde) Örnek madde: *“İşte adil olarak kendime düşen payı yaparım.”*, Güven ve Bağışlama (12 madde) Örnek madde: *“Geçmiş deneyimlerimden dolayı konuşmayacağım insanlar vardır.”*, Dürüstlük ve Paylaşım (9 madde) Örnek madde: *“Dürüstlük ve doğruluk başarıyla ilişkilidir.”*, Saygı ve Doğruluk (6 madde) Örnek madde: *“Başkalarının bakış açılarına saygı duyarım.”* ve Paylaşım ve Saygı (4 madde) Örnek madde: *“Biriyle paylaşımında bulununca kendimi iyi hissederim.”* olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Her alt boyuttan yüksek puan alınması kişilerin ilgili alt boyutun değerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenirlik değerlerinin 0,60 ile 0,71 arasında değiştiği ve toplam güvenirlik değerinin 0,63 olduğu belirlenmiştir (Asan vd., 2008). Cronbach Alpha güvenirlik değerinin; $0,60 \leq \alpha \leq 0,70$ arasında bulunmasının kabul edilebilir derecede güvenilir bir sonuç olduğu ifade edilmektedir (George ve, Mallery 2003; Hair vd., 2010; Kalaycı, 2010; Özdamar, 2002). Bu araştırmada alt boyutlarda Cronbach Alpha güvenirlik değerleri 0,62 ile 0,83 arasında bulunmuş ve toplam güvenirlik değeri 0,84 olarak hesaplanmıştır. Toplam güvenirlik katsayısının 0,80’nin üstünde ve birçok araştırmada kullanılmış olması (Ayyıldız Durhan, 2019; Çapar vd., 2020; Erdoğan, 2020; Gözüm vd. 2021; Yurcu ve Akıncı, 2019) nedeniyle araştırmaya bu ölçek ile devam edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan formda annelerin yaşları, eğitim düzeyleri, çalışma durumları, algıladıkları sosyoekonomik düzey, medeni durumları, çocuk sayıları ve okul öncesi dönemdeki çocuklarının cinsiyetine ilişkin bilgiler istenmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması öncesinde Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan etik kurul izni alınmıştır (Oturum Tarihi: 29.11.2019/Oturum Sayısı: 2019-10). Etik kurul izninden sonra İl Milli Eğitim Müdürlüğünden uygulama izni alınmıştır (Oturum Tarihi: 21.01.2020/Oturum Sayısı: 2020-2). Daha sonra verilerin toplanacağı okullara gidilerek okul idaresi ve öğretmenlerine araştırmanın amacı hakkında bilgiler verilip araştırmayı okullarında yürütme konusunda onay alınmıştır. Araştırmaya katılan okullardaki annelerle çocuklarını okullara getirdiği veya okuldan aldığı zamanlarda görüşülerek araştırma açıklanmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan annelere ilgili formlar dağıtılarak araştırma verileri toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 27.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada hangi analizlerin kullanılacağına karar vermeden önce Bireysel Değerler Envanteri ölçeğinin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Ölçeğin normallik dağılımını belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Literatür incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.96 aralığında bulunması durumunda normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (Field, 2013; Gravetter ve Wallnau, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2013). Bireysel Değerler Envanterinin çarpıklık ve basıklık değerlerine Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: Ölçeğin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	Alt Boyutlar	n	Çarpıklık	Basıklık
Bireysel Değerler Envanteri	Disiplin ve Sorumluluk	384	-0,551	0,461
	Güven ve Bağışlama	384	0,194	0,600
	Dürüstlük ve Paylaşım	384	-0,879	1,220
	Saygı ve Doğruluk	384	-0,174	1,825
	Paylaşım ve Saygı	384	-1,034	1,556

Tablo 2 incelendiğinde tüm alt boyutların ± 1.96 değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle ölçeğin analizinde normal dağılımlar için kullanılan parametrik analizlerden yararlanılmıştır. Bireysel değerlerin annelerin yaşlarına, eğitim düzeylerine ve algıladıkları sosyoekonomik düzeylerine göre değişiklik gösterip göstermediklerini belirlemek için One-Way ANOVA testi; bireysel değerlerin çalışma durumlarına ve çocuklarının cinsiyetine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için ise Bağımsız T testi analizleri kullanılmıştır.

Bağımsız T testi sonucunda anlamlı çıkan farklılıkların yönünü belirlemek için ortalamalar incelenmiş; One-Way ANOVA testinde anlamlı çıkan farklılıkları belirlemek için Post Hoc testlerinden Hochberg's GT2 analizinden yararlanılmıştır. Örneklem boyutlarının çok farklı olması durumunda Hochberg's GT2 analizinin uygulanması önerilmektedir (Field, 2013). Yürütülen araştırmada da değişkenler arasındaki kişi sayılarının eşite yakın olmaması ve farklı olması nedeniyle Hochberg's GT2 analizi tercih edilmiştir. Bununla beraber anlamlı farklılık gösteren bulgulara etkinin büyüklüğünü belirlemek amacıyla etki gücü de hesaplanmıştır. One-Way ANOVA testinin etki gücünü hesaplamak için Eta-kare (η^2), Bağımsız T testinin etki gücünü hesaplamak için Cohen's d (d) formüllerinden yararlanılmıştır. Eta-kare değerinin 0,01 olması düşük düzeyde, 0,06 olması orta düzeyde ve 0,14 olması ise yüksek düzeyde etki büyüklüğü olduğu anlamına gelirken, Cohen's d değerinin 0,20 olması düşük düzeyde, 0,50 olması orta düzeyde ve 0,80 olması yüksek düzeyde etkiye sahip olma durumunu ifade etmektedir (Cohen vd., 2018). Ayrıca iki kategorili (Eşler birlikte/eşler ayrı) olan medeni durum değişkeninde eşinden ayrılmış kategorisindeki kişilerin 30'un altında olması nedeniyle Mann-Whitney U testinden yararlanılmıştır. Elde edilen tüm analizlerin bulguları %95 güven aralığı ve 0,05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Bulgular

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerinin ve bu değerlerin çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarının incelendiği araştırmanın bu bölümünde annelerin bireysel değerlerinin öncelikle betimsel istatistikler yapılarak ortalamaları incelenmiştir. Sonrasında ise bireysel değerlerin sırasıyla yaşlarına, eğitim düzeylerine, çalışma durumlarına, medeni durumlarına, algıladıkları sosyoekonomik düzeylere ve çocukların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin sahip oldukları bireysel değerleri belirlemek amacıyla kullanılan Bireysel Değerler Envanterinden edinilen bulgulara ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Annelerin Bireysel Değerlerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Bireysel Değerler Envanteri	n	Min.	Maks.	$\bar{X}$	ss
Disiplin ve Sorumluluk	384	2,25	5,00	4,114	0,487
Güven ve Bağışlama	384	1,33	4,17	2,725	0,461
Dürüstlük ve Paylaşım	384	2,22	5,00	4,017	0,467
Saygı ve Doğruluk	384	1,33	4,83	3,295	0,408
Paylaşım ve Saygı	384	2,00	5,00	4,332	0,536

Tablo 3 incelendiğinde çalışmada yer alan annelerin Bireysel Değerler Envanterine verdikleri cevaplar doğrultusunda en fazla “Paylaşım ve Saygı” (madde $\bar{x}$ =4,332) değerine, daha sonra sırasıyla “Disiplin ve Sorumluluk” (madde $\bar{x}$ =4,114), “Dürüstlük ve Paylaşım” (madde $\bar{x}$ =4,017), “Saygı ve Doğruluk” (madde $\bar{x}$ =3,295) değerlerine sahip olduğu görülürken en düşük düzeyde “Güven ve Bağışlama” (madde $\bar{x}$ =2,725) değerine sahip oldukları belirlenmiştir.

Annelerin Bireysel Değerleri ile Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Örnekleme yer alan annelerin bireysel değerlerinin yaş grupları açısından değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen One-Way ANOVA testine ilişkin bulgular Tablo 4’te incelenmektedir.

Tablo 4: Annelerin Bireysel Değerleri ile Yaşlarına ilişkin ANOVA Testi Sonuçları

Bireysel Değerler	Yaş Grubu	n	$\bar{X}$	ss		KT	sd	KO	F	p	Anlamlı Fark
Disiplin ve Sorumluluk	21-29	56	4,078	0,443	Gruplar arası	2,035	2	1,017	4,353	0,01*	40-48 > 30-39
	30-39	253	4,079	0,513	Grup içi	89,054	381	0,234			
	40-48	75	4,262	0,398	Toplam	91,089	383				
Güven ve Bağışlama	21-29	56	4,078	0,528	Gruplar arası	0,032	2	0,016	0,076	0,92	
	30-39	253	4,079	0,438	Grup içi	81,608	381	0,214			
	40-48	75	4,262	0,490	Toplam	81,640	383				
Dürüstlük ve Paylaşım	21-29	56	4,103	0,528	Gruplar arası	1,237	2	0,619	2,855	0,05	
	30-39	253	3,977	0,438	Grup içi	82,565	381	0,217			
	40-48	75	4,091	0,490	Toplam	83,802	383				
Saygı ve Doğruluk	21-29	56	3,256	0,521	Gruplar arası	0,125	2	0,063	0,374	0,68	
	30-39	253	3,297	0,386	Grup içi	63,926	381	0,168			
	40-48	75	3,317	0,392	Toplam	64,051	383				
Paylaşım ve Saygı	21-29	56	4,339	0,533	Gruplar arası	0,049	2	0,024	0,085	0,91	
	30-39	253	4,325	0,541	Grup içi	110,13	381	0,289			
	40-48	75	4,353	0,528	Toplam	110,18	383				

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinden “Disiplin ve Sorumluluk” değerlerinin yaş gruplarına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir (p=0,01<0,05). Farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu be-

lirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Hochberg's GT2 analizi uygulanmış ve sonucunda 40-48 yaş aralığındaki annelerin Disiplin ve Sorumluluk değerlerinin 30-39 yaş aralığındakilere oranla anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (Ortalama Farkı=0,18345). Anlamlı farklılık çıkan "Disiplin ve Sorumluluk" değerinde etkinin büyüklüğünün ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\eta^2=0,02$).

Annelerin Bireysel Değerleri ile Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Çalışmaya dahil edilen annelerin bireysel değerlerinin eğitim düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen One-Way ANOVA testine ilişkin bulgular Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5: Annelerin Bireysel Değerleri ile Eğitim Düzeyine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Bireysel Değerler	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss		KT	sd	KO	F	p	Anlamlı Fark
Disiplin ve Sorumluluk	İlkokul	47	4,070	0,517	Gruplar arası	3,748	4	0,937	4,066	0,00*	Lisans ve Üstü > Ortaokul
	Ortaokul	47	3,938	0,533	Grup içi	87,341	379	0,230			
	Lise	120	4,071	0,478	Toplam	91,089	383				
	Ön Lisans	55	4,123	0,522							
	Lisans ve Üstü	115	4,245	0,418							
Güven ve Bağışlama	İlkokul	47	2,835	0,502	Gruplar arası	0,859	4	0,215	1,008	0,40	
	Ortaokul	47	2,659	0,504	Grup içi	80,781	379	0,213			
	Lise	120	2,702	0,467	Toplam	81,640	383				
	Ön Lisans	55	2,747	0,433							
	Lisans ve Üstü	115	2,720	0,432							
Dürüstlük ve Paylaşım	İlkokul	47	4,134	0,437	Gruplar arası	0,801	4	0,200	0,914	0,45	
	Ortaokul	47	4,026	0,522	Grup içi	83,001	379	0,219			
	Lise	120	4,002	0,475	Toplam	83,802	383				
	Ön Lisans	55	4,014	0,401							
	Lisans ve Üstü	115	3,984	0,477							
Saygı ve Doğruluk	İlkokul	47	3,464	0,466	Gruplar arası	1,567	4	0,392	2,376	0,05	
	Ortaokul	47	3,255	0,391	Grup içi	62,484	379	0,165			
	Lise	120	3,270	0,387	Toplam	64,051	383				
	Ön Lisans	55	3,263	0,508							
	Lisans ve Üstü	115	3,282	0,344							
Paylaşım ve Saygı	İlkokul	47	4,319	0,444	Gruplar arası	3,842	4	0,961	3,423	0,00*	Lisans ve Üstü > Lise
	Ortaokul	47	4,271	0,573	Grup içi	106,34	379	0,281			
	Lise	120	4,229	0,582	Toplam	110,18	383				
	Ön Lisans	55	4,322	0,530							
	Lisans ve Üstü	115	4,476	0,483							

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinden “Disiplin ve Sorumluluk” ile “Paylaşım ve Saygı” değerlerinin eğitim düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,00<0,05$). Farklılıkları belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden uygulanan Hochberg’s GT2 analizi sonucunda “Disiplin ve Sorumluluk” değerinin lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerin ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu (Ortalama Farkı=0,30682), “Paylaşım ve Saygı” değerinin ise lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerin lise mezunlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Ortalama Farkı=0,24692). Anlamlı farklılık çıkan “Disiplin ve Sorumluluk” ile “Paylaşım ve Saygı” değerlerinde etki büyüklüğünün düşük düzeyde olduğu görülmüştür ($\eta^2=0,04$; $\eta^2=0,03$).

Annelerin Bireysel Değerleri ile Çalışma Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Örnekleme dahil edilen annelerin bireysel değerlerinin çalışma durumları açısından değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Bağımsız T testine ilişkin bulgular Tablo 6’da incelenmektedir.

Tablo 6: Annelerin Bireysel Değerleri ile Çalışma Durumlarına İlişkin Bağımsız T Testi Sonuçları							
Bireysel Değerler	Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Disiplin ve Sorumluluk	Çalışıyor	126	4,251	0,388	4,292	382	0,00*
	Çalışmıyor	258	4,048	0,517			
Güven ve Bağışlama	Çalışıyor	126	2,752	0,413	0,812	382	0,41
	Çalışmıyor	258	2,711	0,483			
Dürüstlük ve Paylaşım	Çalışıyor	126	3,994	0,444	-0,680	382	0,49
	Çalışmıyor	258	4,029	0,479			
Saygı ve Doğruluk	Çalışıyor	126	3,329	0,392	1,147	382	0,25
	Çalışmıyor	258	3,278	0,416			
Paylaşım ve Saygı	Çalışıyor	126	4,398	0,517	1,692	382	0,09
	Çalışmıyor	258	4,300	0,543			

* $p<0,05$

Tablo 6 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinden “Disiplin ve Sorumluluk” değerinin çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p=0,00<0,05$). Farklılıkların yönünü belirlemek amacıyla ortalamalar incelendiğinde çalışan annelerin çalışmayan annelere oranla “Disiplin ve So-

rumluluk” değerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık çıkan “Disiplin ve Sorumluluk” değerlerinde etki büyüklüğünün orta düzeyde etkiye yakın olduğu görülmüştür ($d=0,47$).

Annelerin Bireysel Değerleri ile Medeni Durum Değişkenine İlişkin Bulgular

Çalışmada yer alan annelerin bireysel değerlerinin medeni durumları açısından değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Mann Whitney U testine ilişkin bulgular Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Annelerin Bireysel Değerleri ile Medeni Durumlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Bireysel Değerler	Medeni Durum	n	SO	ST	U	Z	p
Disiplin ve Sorumluluk	Eşler Birlikte	371	191,29	70969,00	1963,000	-1,141	0,25
	Eşler Ayrı	13	227,00	2951,00			
Güven ve Bağışlama	Eşler Birlikte	371	192,52	71426,00	2403,000	-0,022	0,98
	Eşler Ayrı	13	191,85	2494,00			
Dürüstlük ve Paylaşım	Eşler Birlikte	371	190,65	70729,50	1723,500	-1,755	0,07
	Eşler Ayrı	13	245,42	3190,50			
Saygı ve Doğruluk	Eşler Birlikte	371	189,96	70476,50	1470,500	-2,425	0,01*
	Eşler Ayrı	13	264,88	3443,50			
Paylaşım ve Saygı	Eşler Birlikte	371	191,78	71152,00	2146,000	-0,684	0,49
	Eşler Ayrı	13	212,92	2768,00			

* $p<0,05$

Tablo 7 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinden “Saygı ve Doğruluk” değerinin medeni durumları açısından anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p=0,01<0,05$). Farklılıkların yönünü belirlemek amacıyla sıra ortalamaları incelendiğinde eşinden ayrı olan annelerin eşiyle birlikte olan annelere göre “Saygı ve Doğruluk” değerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Annelerin Bireysel Değerleri ile Algılanan Sosyoekonomik Düzey Değişkenine İlişkin Bulgular

Örnekleme yer alan annelerin bireysel değerlerinin algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen One-Way ANOVA testine ilişkin bulgular Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Annelerin Bireysel Değerleri ile Algıladıkları Sosyoekonomik Düzeylerine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Bireysel Değerler	Eko-nomik Düzey	n	$\bar{X}$	ss		KT	sd	KO	F	p	Anlam-lı Fark
Disiplin ve Sorumluluk	Düşük	30	4,052	0,626	Gruplar arası	0,821	2	0,411	1,733	0,17	
	Orta	189	4,078	0,495	Grup içi	90,267	381	0,237			
	İyi	165	4,167	0,447	Toplam	91,089	383				
Güven ve Bağış-lama	Düşük	30	2,844	0,570	Gruplar arası	0,622	2	0,311	1,462	0,23	
	Orta	189	2,695	0,457	Grup içi	81,018	381	0,213			
	İyi	165	2,737	0,443	Toplam	81,640	383				
Dürüstlük ve Paylaşım	Düşük	30	4,000	0,436	Gruplar arası	0,534	2	0,267	1,221	0,29	
	Orta	189	3,983	0,480	Grup içi	83,269	381	0,219			
	İyi	165	4,060	0,457	Toplam	83,802	383				
Saygı ve Doğ-ruluk	Düşük	30	3,305	0,459	Gruplar arası	0,353	2	0,177	1,057	0,34	
	Orta	189	3,323	0,404	Grup içi	63,697	381	0,167			
	İyi	165	3,260	0,404	Toplam	64,051	383				
Paylaşım ve Saygı	Düşük	30	4,258	0,570	Gruplar arası	1,902	2	0,951	3,347	0,03*	İyi > Orta
	Orta	189	4,273	0,563	Grup içi	108,28	381	0,284			
	İyi	165	4,413	0,488	Toplam	110,18	383				

*p<0,05

Tablo 8 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinden “Paylaşım ve Saygı” değerinin algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri açısından istatistiksel yönden anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p=0,03<0,05$). Farklılıkları belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden uygulanan Hochberg’s GT2 analizi sonucunda “Paylaşım ve Saygı” değerinin sosyoekonomik düzeyini iyi olarak algılayan annelerin orta olarak algılayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür (Ortalama Farkı=0,13983). Anlamlı farklılık görülen “Paylaşım ve Saygı” değerlerinde etki büyüklüğünün ise düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($\eta^2=0,01$).

Annelerin Bireysel Değerleri ile Çocuklarının Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Bulgular

Çalışmada yer alan annelerin bireysel değerlerinin çocuklarının cinsiyeti açısından değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Bağımsız T testine ilişkin bulgular Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Annelerin Bireysel Değerleri ile Çocuklarının Cinsiyetine İlişkin Bağımsız T Testi Sonuçları

Bireysel Değerler	Çocukların Cinsiyeti	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Disiplin ve Sorumluluk	Kız	188	4,099	0,501	-0,616	382	0,53
	Erkek	196	4,129	0,474			
Güven ve Bağışlama	Kız	188	2,703	0,455	-0,906	382	0,36
	Erkek	196	2,746	0,467			
Dürüstlük ve Paylaşım	Kız	188	3,998	0,488	-0,808	382	0,41
	Erkek	196	4,036	0,447			
Saygı ve Doğruluk	Kız	188	3,281	0,404	-0,662	382	0,50
	Erkek	196	3,308	0,413			
Paylaşım ve Saygı	Kız	188	4,289	0,563	-1,534	382	0,12
	Erkek	196	4,373	0,506			

Tablo 9 incelendiğinde annelerin bireysel değerlerinin hiçbir boyutunun okul öncesi dönemdeki çocuklarının cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerinin ve bu değerlerin çeşitli değişkenlere göre farklılığının incelendiği araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular literatürdeki benzer çalışmalar incelenerek tartışılmış ve yorumlar getirilmiştir.

Araştırma sonucunda çalışmada yer alan annelerin Bireysel Değerler Envanterinden en yüksek ortalamayla Paylaşım ve Saygı değerine, en düşük ortalamayla ise Güven ve Bağışlama değerine sahip oldukları belirlenmiştir. Yılmaz (2013) tarafından yürütülen çalışmada paylaşım değerinin diğer değerlere göre ortalamasının daha yüksek, güven ve bağışlama değerinin ise daha düşük

olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde İssi ve Halvaşı'nın (2022) çalışmalarında çeşitliliğe saygı değerinin, Saracaloğlu ve Gerçekker'in (2018) araştırmalarında paylaşım ve saygı değerlerinin ortalamalarının diğer değerlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Akıtürk ve Bağçeli Kahraman (2019) çalışmalarında öğretmen adaylarının yaşamlarında en çok saygı değerini ön planda tuttuklarını belirlemişlerdir. Diğer taraftan Bayar ve Girgin (2019) Türk toplumunda güven duygusunun düşük olduğunu ifade etmiştir. Parlar ve Cansoy (2016) ve Gözüm vd. (2021) tarafından yürütülen çalışmalarda da güven ve bağışlama değerlerinin ortalamalarının diğer değerlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yürütülen bu araştırmaların sonucu dikkate alındığında örneklem grubumuzdaki annelerin sahip oldukları yüksek ve düşük değerlerin, ulusal alandaki çalışmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmada 40-48 yaş aralığındaki annelerin bireysel değerlerinden “Disiplin ve Sorumluluk” değerlerinin, 30-39 yaş aralığındakilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde dürüstlük ve paylaşım (Akgül, 2014), saygı ve doğruluk ile paylaşım ve saygı (Çavdar, 2009), güven ve bağışlama ile disiplin ve sorumluluk (Sineren, 2008) değerlerinin yaş ile birlikte anlamlı bir biçimde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Balcı Arvas (2018) tarafından elde edilen araştırma sonuçları ise bulgularımızla oldukça paralellik göstererek, 41 yaş ve üzeri bireylerin 18-30 yaş grubundakilerden daha yüksek disiplin ve sorumluluk değerine sahip oldukları belirlenmiştir. Benzer biçimde Uğurlu ve Çelebi (2014) de 41-50 yaş arasındaki kişilerin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek öz disipline sahip olduklarını saptamıştır. Bireylerin yaşları arttıkça, edindikleri tecrübelerin etkisiyle disiplinli olma eğilimlerinin de arttığı ifade edilmektedir (Göl ve Üredi, 2020). Ayrıca disiplinli olmanın yanı sıra 40 yaş üzerinde artık orta yetişkinlik döneminde olan bireyler, sorumluluk sahibidir ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirme gelişim görevlerini gerçekleştirmeleri beklenmektedir (Kılıç, 2020; Havighurst, 1948; Işık, 2019). Bu açılardan düşünüldüğünde annelerin yaşlarının ve tecrübelerinin disiplinli olma üzerinde etkili olması, yaş ile birlikte artan sorumlulukları ve bunları yerine getirme gereklilikleri, disiplin ve sorumluluk değerlerine daha fazla sahip olmalarını etkilemiş olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer bir sonucunda “Disiplin ve Sorumluluk” değerinin lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerin ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu, “Paylaşım ve Saygı” değerinin ise lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerin lise mezunlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde bireysel değerlerin eğitim düzeyleri açısından farklılaşmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar (Koç ve Başal, 2023; Sevim, 2022; Tut, 2021) bulunmaktadır. Ayrıca çalışmamızla örtüşen ve bireysel değerlerin eğitim düzeylerine göre değişiklik gösterdiğini belirten araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalardan biri Kurt (2015) tarafından vakıf üniversitesi çalışanları ile gerçekleştirilmiş ve araştırma sonucunda bireysel değerlerin eğitim durumlarına göre farklılaştığını ve bu farklılığın -araştırmamızdan farklı olarak- doktora mezunlarının aleyhine olduğunu belirlemiştir. Balcı Arvas (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise disiplin ve sorumluluk, dürüstlük ve paylaşım ile saygı ve doğruluk bireysel değerlerinin eğitim durumlarına göre farklılaştığı saptanmış ve genel olarak bireysel değerleri benimseme durumlarının, eğitim düzeyi düşük olanlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmamızın bulgularına benzer bir biçimde Roy (2003) tarafından yürütülen araştırmada bireysel değerlerin dürüstlük ve sorumluluk alt boyutunda anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiş; lisans mezunlarının lise mezunlarından daha fazla disiplin ve sorumluluk değerine sahip olduğunu ifade edilmiştir. Gözüml vd. (2021) yürüttükleri çalışmada dürüstlük ve paylaşım değerinin yüksek lisans mezunu çalışanlarda lisans mezunu olan çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Disiplin, sorumluluk, paylaşım ve saygı gibi değerlerin annelerin üniversite eğitimi almış olmalarından etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Üniversite eğitimi sırasında derse devam etme, ders sorumluluklarını yerine getirme, farklı özelliklere sahip birçok kişiyle aynı ortamlarda bulunma gerekliliği gibi durumların bu değerlerin gelişmesi üzerinde etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda örneklemdeki çalışan annelerin çalışmayan annelere oranla “Disiplin ve Sorumluluk” değerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Örneklem grubunun çalışan bireylerden oluştuğu çeşitli araştırmalar incelendiğinde; okullarda görev yapan psikolojik danışmanlarla (Şahin, 2019), üniversitelerdeki akademik ve idari personellerle (Gözüml vd., 2021), ilköğretim

öğretmenleriyle (Çavdar, 2009) yürütülen çalışmalarda disiplin ve sorumluluk değerlerinin en yüksek ortalamada yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin sorumluluk sahibi olma değerine sınıflarında diğer değerlerden daha çok yer verdikleri (Elbir ve Bağcı, 2013), öğretmenlerin en çok önem verdikleri değerler arasında sorumluluk değerinin bulunduğu (Aktepe ve Yel, 2009) belirlenmiştir. Aktif çalışma yaşamı içerisinde bulunan bu bireylerden alınan veriler doğrultusunda çalışan bireylerin sorumluluk değerini önemseydiği görülmektedir. Bununla birlikte Bulach (2002) tarafından öğretmenlerle yapılan araştırmada öğretmenlerin en önemli gördüğü ve öğretilmesinin üzerinde durduğu değerlerden birinin disiplin değeri olduğu belirlenmiştir. Çalık vd. (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise okul yöneticilerinin öz disiplin özelliklerini daha fazla sergiledikleri; Akın Bayramlık ve Uluğ (2019) tarafınca yürütülen araştırmada öğretmenlerin güçlü öz disiplin özellikleri sergiledikleri saptanmıştır. Annelerin çalışma hayatına girmeleri, eş ve anne olma gibi evdeki rollerinin yanı sıra iş yaşamında da çeşitli rolleri üstlenmelerini ve tüm bu roller ile görev ve sorumluluklarını birlikte yürütmelerini gerekli kılmıştır (Yaşar Ekici, 2014). Bu yönüyle değerlendirildiğinde çalışma hayatında olan annelerin, iş yaşamının kural ve disiplinine ayak uydurmaları hem iş hem de ev yaşamında üzerinde düşen birden fazla görev ve sorumluluklarını yerine getirme gereklilikleri disiplin ve sorumluluk değerlerine daha fazla sahip olmalarını etkilemiş olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer bir sonucuna göre eşinden ayrı olan annelerin eşiyle birlikte olan annelere göre “Saygı ve Doğruluk” değerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde yer alan araştırmaların bir kısmında bireysel değerlerin medeni duruma göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Çavdar, 2009; Kurt, 2015; Şahin, 2019; Tut, 2021). Diğer taraftan Erdoğan (2020) tarafından öğretmenler ile yürütülen araştırmada bekâr öğretmenlerin güven ve bağışlama değerlerinin, evli öğretmenlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu; paylaşma ve saygı değerlerinin ise evli öğretmenlerde bekâr öğretmenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Erdoğan (2014) tarafından yapılan başka bir araştırmada evli ve boşanmış olanların bekâr olanlara kıyasla güven ve bağışlama düzeyleri düşük olduğu görülmüş; bekârların ise evlilere göre dürüstlük ve paylaşım düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. İnce vd. (2016) ise

çalışmalarında bekar katılımcıların başkaları tarafından saygı görme değerine önem verdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Aile; yuva, sevgi, dayanışma, saygı, huzur gibi olumlu birçok değer üretildiği bir kurum olarak görülmektedir (Güneş, 2018). Ancak aile içerisinde ev kadını rolündeki kimi anneler, geleneksel rollerini yerine getirirken kimi zaman eşlerinin kırgınlıklarını ve baskılarını sineye çekmek zorunda kalmakta, ailesine duyduğu kırgınlıklarını ifade etme olanağı bulamamaktadır (Kasapoğlu, 2011). Nitekim düşük kaliteli bir evliliği sürdürmek kişilerin özsayıgılarının düşmesine yol açmaktadır (Hawkins ve Booth, 2005). Bu durum dikkate alındığında eşiyile birlikte olan annelerin, kimi zaman evlilik yaşamının kimi zaman eş ilişkilerinin akışında saygı ve doğruluk değerlerinin azalmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada sosyoekonomik düzeyini iyi olarak algılayan annelerin orta olarak algılayanlara oranla “Paylaşım ve Saygı” değerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde sosyoekonomik düzeyin; disiplin ve sorumluluk ile güven ve bağışlama değerlerinde (Çetin, 2020), dürüstlük ve paylaşım değerlerinde (Ayyıldız Durhan, 2019; Sineren, 2018; Tut, 2021), güven ve adalet, dürüstlük ve sorumluluk, kararlılık ve disiplin ile bağışlama değerlerinde (Roy, 2003) anlamlı farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Balcı Arvas’ın (2018) araştırmasında anlamlı ilişkiler görülmesine de kişisel değerlerin toplamı ve alt boyutlarında gelirini “çok iyi” biçiminde görenlerin en yüksek ortalamalarda yer aldıkları ifade edilmiştir. Altun (2018) tarafından yürütülen diğer bir araştırmada gelir düzeyi yüksek olan annelerin değer algılarının, orta ve düşük olan annelerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer bir biçimde Kaya vd. (2017) de sosyoekonomik durumunu yüksek olarak tanımlayanların, tüm değerlerde en yüksek ortalamaya sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca toplumda saygı görmeyi içeren değerleri, gelir seviyesinin düşük olması olumsuz yönde etkilemektedir (Özkul ve Özkul, 2022). Bireylerin sosyoekonomik seviyelerinin artmasıyla yaşamlarındaki temel ihtiyaçlarını daha rahat karşılama ve diğer kişilerle de paylaşımda bulunma olasılıkları artabilmektedir (Erdoğan, 2014). Bu nedenle sosyoekonomik düzeyi iyi olan annelerin nispeten daha rahat yaşam ile daha kolay paylaşımda bulunabildikleri ve beraberin saygıya dair değerlerinin de arttığı düşünülmektedir.

Araştırmada son olarak annelerin bireysel değerlerinin hiçbir boyutunun çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde değerlerin, sahip olunan çocukların cinsiyeti ve çocukların sayıları gibi değişkenler açısından farklılık göstermediği ifade edilmektedir (Rubin ve Chung, 2006; Leaper ve Friedman, 2007; Yazıcı Sorucuoglu ve Güdücü Tüfekci, 2015). Annelerin değerlerinin çocuklarının cinsiyetine göre farklılık göstermemesinin kendi bireysel inançlarından ve her iki cinsiyetteki çocuklarına karşı adil bir anlayış içerisinde olduklarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda annelerin disiplin ve sorumluluk değerlerinin; yaş (40-48 yaş lehine), eğitim düzeyi (lisans ve üstü lehine) ve çalışma durumları (çalışan lehine) değişkenlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Paylaşım ve saygı değerlerinin; eğitim düzeyi (lisans ve üstü lehine) ve algılanan sosyoekonomik düzey (iyi lehine) değişkenleri açısından değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Saygı ve doğruluk değerlerinin ise medeni durum (eşlerin ayrı olması lehine) değişkeni açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bulgular ışığında; annelerin değerlerinin davranışlar üzerindeki öneminin daha iyi anlaşılması adına araştırmaların yürütülmesi önerilmektedir. Uluslararası alanda yapılsa da ulusal alanda kısıtlı olması nedeniyle Türkiye'nin farklı bölgelerinin dahil olduğu örneklem gruplarını içeren daha geniş kitlelerin ve farklı kültürlerin değerlerine yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir. Yürütülen bu araştırmanın örneklemi sadece anneler oluşturmuştur. Bu açıdan kadınların anne olmadan önce ve anne olduktan sonra değişen değerleri üzerine araştırmalar yapılabilir. Araştırmanın sonucunda ulaşılan güven ve bağışlama değerinin diğer değerler arasında en düşük ortalamaya sahip olmasının nedenleri araştırılabilir. Benzer şekilde saygı ve doğruluk değerinin evli olan annelerde daha az olmasının altında yatan durumlar araştırılabilir. Eğitim düzeyine göre değerlerin farklılık göstermesi nedeniyle, değerlerin; eğitimin en alt seviyelerinden itibaren eğitim müfredatlarına entegre edilmesi sağlanabilir. Ayrıca araştırmada önemli görülen değerlerin davranışları yönlendirme ve sonucunda çocukları etkileme durumu konusunda aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimler verilebilir.

Extended Abstract

Introduction

Values are chosen, long-term, desirable life qualities (Bayly & Bumpus, 2020). They are used to explain people and societies, to monitor their changes over time, and to identify the motives underlying attitudes and behaviors (Schwartz, 2006). Values indicate what is important in society and should be preferred by people; in short, they guide how to live (Akbaş, 2008). While values are important in directing the lives of individuals, it is also known that not everyone assigns the same level of importance to each value. Values are ranked according to a hierarchy of personal importance, and thus individuals construct their personal value systems accordingly (Bilsky & Schwartz, 1994; Parks-Leduc et al., 2015; Roy, 2003).

Through cultural and social assimilation, values become part of individuals' mental structures, and through socialization, individuals become harmonious members of society (Murphy, 1997; Sahin, 2021). The values that guide people's attitudes and influence their actions are meaningfully related to all behaviors (Bardi & Schwartz, 2003; Cheung & To, 2019). Various researchers have made many different classifications of values (Akbaş, 2004; Allport et al., 1960; Ercan 2001; Rokeach, 1973; Spranger, 1928; Tezcan 1974). Within the scope of this research, the individual values of discipline, responsibility, trust, forgiveness, honesty, sharing, respect, and integrity were included in accordance with the classification made by Roy (2003). Values accepted at the individual level provide the necessary criteria for determining priorities (Köybaşı, 2016) and are among the important cultural features that affect preferences regarding motherhood (Moors, 2021).

Individuals' understanding and internalization of their values are mainly provided within the family institution (Birkök, 2019). Mothers convey information about existing values and are effective in transferring values to the next generations (Rose and Shoham, 2000). For this reason, mothers, with whom children have close communication and interaction, constitute the main focus of this study. The study focused especially on mothers with preschool

children because values are established in the first six years of life, including the preschool period, during which 70-80% of personality development occurs, and they are reinforced and internalized at later ages (Koca, 1997). In this process, children observe the values adopted by their parents, which guide their lives and behaviors, and try to grow up with these values. Mothers play an important role in this process of observation, identification, and learning (Smith & Hart, 2004). Considering the importance of mothers during the preschool period, the impact of individual values on behavior, and the limitations in the literature on this subject, this study aimed to examine the individual values of mothers of children attending preschool education. In line with this purpose, answers to the following questions were sought:

- What are the individual values of mothers of children attending preschool education?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to their age?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to their education level?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to their working status?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to their perceived socioeconomic level?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to their marital status?
- Do the individual values of mothers of children attending preschool education differ according to the gender of their children?

Method

This research, which aimed to examine the individual values of mothers of children attending preschool education, was carried out using the survey model. The population of the study consists of the mothers of children attending

preschool education in Istanbul in 2020-2021, while the sample includes the mothers of 384 children attending preschool education in various districts of the province. In the study, the “Individual Values Inventory” was used to determine the individual values of women with preschool children, and the “Personal Information Form” was used to gather their demographic characteristics. Data were collected after obtaining ethics committee approval from the Social Sciences and Humanities Research and Publication Ethics Committee and application permission from the Provincial Directorate of National Education. The data obtained in the study were analyzed using the SPSS 27.0 package program, and One-Way ANOVA, Hochberg’s GT2, eta-squared, independent samples t-test, Mann-Whitney U, and Cohen’s d tests were used in the analysis.

Results

The study found that the women had the highest “Sharing and Respect” values according to their responses to the Individual Values Inventory. The values of Discipline and Responsibility differed statistically significantly according to age groups, with higher values for women aged 40-48 compared to those aged 30-39. It was determined that individual values differ according to education levels; the “Discipline and Responsibility” values were higher for women with undergraduate and higher education compared to those who graduated from secondary school, and the “Sharing and Respect” values were higher for women with undergraduate and higher education compared to high school graduates. It was observed that the “Discipline and Responsibility” values differed significantly according to working status, with working women showing higher values. The “Respect and Integrity” values differed significantly in terms of marital status, with higher values for women separated from their husbands. The “Sharing and Respect” values differed statistically significantly according to perceived socioeconomic levels, with higher values for women who perceive their socioeconomic level as good compared to those who perceive it as moderate. Additionally, no statistically significant differences were found in the individual values of women according to the gender of their preschool children.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

As a result of the research, it was determined that the mothers had the highest average for “Sharing and Respect” values and the lowest average for “Trust and Forgiveness” values from the Individual Values Inventory. Similar to our research findings, other studies have reported higher “Sharing and Respect” values (Issi & Halvaşı, 2022; Yılmaz, 2013) and lower “Trust and Forgiveness” values (Gözüm et al., 2021; Parlar & Cansoy, 2016).

The values of “Discipline and Responsibility” differed by mothers’ ages, “Discipline and Responsibility” and “Sharing and Respect” values differed by education levels, and “Discipline and Responsibility” values differed by working status. Marital status significantly impacted “Respect and Integrity” values, and perceived socioeconomic level influenced “Sharing and Respect” values. It was observed that the individual values of mothers did not change according to the gender of their children.

When the literature is examined, it is seen that there are results parallel to our research findings. Different individual values have been found to be affected by the age variable (Akgül, 2014; Balcı Arvas, 2018; Çavdar, 2009; Ayyıldız Durhan, 2019; Sineren, 2018). Some studies concluded that individual values do not differ by education level, which is another variable discussed in our research (Koç & Başal, 2023; Sevim, 2022; Tut, 2021), while other studies align with our findings and indicate that individual values vary according to education levels (Balcı Arvas, 2018; Gözüm et al., 2021; Roy, 2003). In terms of working status, it was found that “Discipline and Responsibility” values had the highest average in various studies where the sample group consisted of working individuals (Çavdar, 2009; Şahin 2019). These individuals value responsibility (Aktepe & Yel, 2009; Elbir & Bağcı, 2013), have strong self-discipline, and emphasize discipline (Akın Bayramlık & Uluğ, 2019; Bulach, 2002; Çalık et al., 2019). According to another result of the research, values were examined in terms of marital status instead of family unity, revealing varying results (Erdoğan, 2014; Erdoğan, 2020). Studies have concluded that perceived socioeconomic level, another variable discussed in our research, affects different individual values (Altun, 2018; Ayyıldız Durhan, 2019; Çetin, 2020; Sineren, 2018; Tut, 2021).

In light of these findings, it is recommended that research be conducted to better understand the importance of mothers' values on behaviors. Studies on the values of larger populations and different cultures, including sample groups from different regions of Turkey, are recommended. Only mothers were included in the sample of this study. Future research could investigate the changing values of women before and after becoming mothers. The reasons why "Trust and Forgiveness" have the lowest mean values among other values can be explored. Similarly, the reasons underlying the lower mean values of "Respect and Truthfulness" among married mothers can be investigated. Since values differ according to educational level, values can be integrated into educational curricula from the lowest level. Additionally, training can be provided to raise awareness among families about the values deemed important in the study and their influence on behaviors and consequently on children.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s):Meral TANER DERMAN, Şeyma TÜREN

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (2015). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Psychology Press.
- Akbaş, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim II. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akgül, Ö. (2014). Hayatı anlamlandırmada inancın ve kişisel değerlerin rolü (Ruh sağlığı çalışanları ve öğrencileri örneği) [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Akın Bayramlık, H., & Uluğ, F. (2019). Öğretmenlerin kişilik özellikleri ile damgalama davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 4– 17.
- Akıtürk, H. K., & Bağçeli Kahraman, P. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 267-294.
- Aktepe, V., & Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Allport, G. W., Vernon, P. E., & Lindzey, G. (1960). *Study of values* (3rd ed. rev.). Houghton Mifflin.
- Altun, M. (2018). Annelerin değer algıları ile çocukların değer algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Anderson, W., & Roy, A. (1996). *Personal values inventory*. Unpublished raw data.
- Arıcı, D., & Bartan, M. (2020). Çocuğı okul öncesi eğitime devam eden annelerin çocuklarına değer edindirme süreçlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 279-294.
- Asan, T., Ekşi, F., Doğan, A., & Ekşi, H. (2008). Bireysel değerler envanteri'nin dilsel eşdeğerlik geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27, 15-38.
- Aslan, S., & Aybek, B. (2019). *Uygulama örnekleriyle çokkültürlü eğitim ve değerler eğitimi*. Anı Yayıncılık.
- Avdeeva, N.N. & Berseneva I.V. (2022). Value attitudes of mothers in modern parenthood models, *Social Psychology and Society*, 13(2), 163-176.
- Ayyıldız Durhan, T. (2019). A study on the effect of personal values on leisure motivation. *International Journal of Recreation and Sports Science*, 3(1), 25-38.

- Bakırcıoğlu, R. (2016). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü* (2. baskı). Anı Yayıncılık.
- Balcı Arvas, F. (2018). Kişisel değerler ve dindarlık ilişkisi üzerine bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 40-63.
- Baloğlu, M., & Balgamiş, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 19-31.
- Bardi, A. & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(10), 1207-1220. <https://doi.org/10.1177/0146167203254602>
- Bayar, A., & Girgin, M. (2019). Türk Toplumundaki Güven İndeksinin Düşük Olmasının Nedenlerinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 58-71.
- Bayly, B. L., & Bumpus, M. F. (2020). Patterns and implications of values similarity, accuracy, and relationship closeness between emerging adults and mothers. *Journal of Moral Education*, 49(4), 496-511. <https://doi.org/10.1080/03057240.2019.1669545>
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Sistem Yayıncılık.
- Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181. <https://doi.org/10.1002/per.2410080303>
- Birkök, M. C. (2019). Değerler sınıflandırması. *Journal of Human Sciences*, 16(2), 493-498. <https://doi.org/10.14687/jhs.v16i2.5737>
- Bulach, C. R. (2002). Implementing a character education curriculum and assessing its impact on student behavior. *The Clearing House* 76(2), 79-83. <https://doi.org/10.1080/00098650209604954>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Pegem Akdemi Yayıncılık.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (5. baskı). Pegem Akdemi Yayıncılık.
- Can, İ. (2019). Güveni nasıl tanımlayabiliriz? Ya da sosyal bilimlerin konusu olarak güven. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 46-59.
- Ceka, A. & Murati, R. (2016). The role of parents in the education of children. *Journal of Education and Practice*, 7(5). 61-64.
- Cevizci, A. (2012). *Eğitim felsefesi*. Say Yayınları.
- Cheung, M. F., & To, W. M. (2019). An extended model of value-attitude-behavior to explain Chinese consumers' green purchase behavior. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 50, 145-153. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.04.006>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.

- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çalık, T., Çoban, Ö., & Özdemir, N. (2019). Okul yöneticilerinin teknolojik liderlik öz yeterlikleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 52(1),83–106. <https://doi.org/10.30964/auebfd.457346>
- Çapar, D., Asan, H.T. & Asan, E. (2020). Görme engelli çocukların ve ailelerinin kişisel değerleri ile bu değerler üzerinde etkisi olan problemlerin analizi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(55), 439-448.
- Çavdar, M. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin bireysel değerlerinin çok boyutlu incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Çetin, M. (2020). MAKÜ spor bilimleri fakültesi ile MAKÜ güzel sanatlar bölümündeki öğrencilerin değer yönelimlerinin karşılaştırılması üzerine araştırma [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 1(2), 19-22.
- Çoklar, I., & Dönmez, A. (2015). Bağışlama İstekliliği Ölçeği' nin uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 60–73. https://doi.org/10.1501/sbeder_0000000102
- Duran, E., & Bitir, T. (2021). İlkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin değer algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), 252–269.
- Elbir, B. & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1321–1333.
- Ercan, İ. (2001). İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Erdoğan, B. S. (2014). Profesyonel futbolcularda bireysel değerler üzerine bir araştırma [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Erdoğan, B. S. (2020). Examination of teachers' perceptions of individual values in their workplaces: A case of Burdur province. *Journal of Education and Learning*, 9(3), 27-36. <https://doi.org/10.5539/jel.v9n3p27>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using SPSS* (4th ed.). Sage Publications.
- Friedlmeier, M., & Trommsdorff, G. (2011). Are mother–child similarities in value orientations related to mothers' parenting? A comparative study of American and Romanian mothers and their adolescent children. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(6), 661-680. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.590649>
- George D, & Mallery P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (4th ed.). Allyn & Bacon.

- Glassman, B. (2008). *Respect*. San Diego: Bearing Books.
- Gordon, T. (2005). *Çocukta dış disiplin mi? İç disiplin mi?* (7. baskı). B. Özkan (Ed.), (Çev. E. Aksoy). Sistem Yayıncılık.
- Göl, D., & Üredi, L. (2020). İlkokul yöneticilerinin kişilik tipleri ile liderlik tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi Mersin ili örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 35-48.
- Görgün Baran, A. (2004). Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*(1), 31-42.
- Gözüm, P., Gözüm, K., & Deligöz, O. (2021). Üniversitelerde akademik ve idari personelin bireysel değerler algı düzeylerinin belirlenmesi (Burdur İli Örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), 800-811.
- Gravetter, F., & Wallnau, L. (2014). *Essentials of statistics for the behavioural sciences* (8th ed.). Wadsworth.
- Güneş, H. N. (2018). Feminist akımlarda aile. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3), 142-153.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Prentice Hall.
- Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. The University of Chicago Press.
- Hawkins, D. N., & Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low-quality marriages on well-being. *Social Forces*, 84(1), 451-471.
- Hayes, R. C. (2017). The effects of mothers’ cultural values and parenting practices on children’s prosocial behaviors. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Nebraska
- Hostetter, S. J. (2003). Institutional culture in the bible college and its relationship to organizational members’ values [Unpublished doctoral dissertation]. Trinity International University.
- Hrdy, S. B. (1999). *Mother nature: Maternal instincts and how they shape the human species*. Ballantine Books.
- Işık, Ş. (2019). Yaşam boyu gelişim. H. Bacanlı ve Ş. Işık (Eds.) *Yetişkinlik ve yaşlılık: Gelişimi ve psikolojisi içinde* (5.baskı, s.1-29). Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnce, A. R., Çamlıbel, F., & Birol, Y. E. (2016). Kosgeb girişimcilik eğitimine katılan kursiyerlerin girişimcilik kararını etkileyen sebepler üzerine bir araştırma. *Suleyman Demirel University Journal Of Faculty Of Economics & Administrative Sciences*, 21(1), 113-123.
- İssi, A. D., & Halvaşı, B. (2022). Examination of music teachers’ professional value levels according to different variables. *Art Time*, (3), 1-16.

- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 14(14), 33–38.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi (23. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2011) sosyolojik yaklaşımlar temelinde aile kuramları. A. Kasapoğlu ve N. Karkiner (Eds.). *Aile sosyolojisi* içinde (s. 2-26). Anadolu Üniversitesi.
- Kaya, Z., İkiz, F. E., & Asıcı, E. (2017). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* (31), 662-674. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.783>
- Kılıç, M. (2020). *Gerçek yaşam tadında: Gelişim dönemleri yetişkinlik ve yaşlılık*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Koca, (1997). İlkokul 1. sınıfa devam eden yedi yaşındaki çocukların ahlaki yargılarını etkileyen bazı faktörler [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi.
- Koç, N., & Başal, H. A. (2023). The relationship between the preferred values of children aged 5-6 and their mothers' values. *International Online Journal of Educational Sciences*, 15(4), 883-899.
- Köybaşı, F. (2016). Öğretmen adaylarının bireysel değer yönelimleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 34–44
- Kurt, B. (2015). İş yaşamında bireysel değerler: Bir vakıf üniversitesi meslek yüksek okulu örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 18-36.
- Larasati, D. A., & Hartoyo, H. (2016). The influence of cultural values and value of children on mother's time allocation at Cimanuk watershed families. *Journal of Family Sciences*, 1(2), 13-24. <https://doi.org/10.29244/jfs.1.2.13-24>
- Leaper, C., & Friedman, C. K. (2007). The socialization of gender. In *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 561-587). Guilford Press.
- Moors, G. (2021). *The valued child the effect of values on the transition to motherhood*. *Stockholm Research Reports in Demography*. Preprint.
- Murphy, E.F., Snow, W. A., Carson, P., & Zigarmi, D. (1997). Values, sex differences and psychological androgyny. *International Journal of Value-Based Management* 10, 69–99.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlarla istatistiksel veri analizi-1* (4. baskı). Kaan Kitabevi.
- Özen, Y. (2015). *Sorumluluk eğitimi*. Vize Yayıncılık.
- Özkul, A. S., & Özkul, R. F. (2022). Yaşam doyumunu etkileyen değerler: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Paradigma*, 11(2), 1-12.
- Öztürk, N. (2011). 61-72 Aylık çocuklar için ahlaki değer yapısını belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması (Ankara örnekleme) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Parks-Leduc, L., Feldman, G., & Bardi, A. (2015). Personality traits and personal values: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 19(1), 3–29. <https://doi.org/10.1177/1088868314538548>
- Parlar, H., & Cansoy, R. (2016). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının bir yordayıcısı olarak bireysel değerler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 44(44), 125-142. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.286490>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free press.
- Rose, G. M. & Shoham, A. (2000). The Values of American and Japanese mothers: An application of LOV in the U.S. and Japan. *Journal of Euromarketing* 8(1-2), 45-62. https://doi.org/10.1300/J037v08n01_04
- Roy, A. (2003). Factor analysis and initial validation of the personal values inventory [Unpublished doctorate dissertation]. Tennessee State University.
- Rubin, K. H., & Chung, O. B. (Eds.). (2006). *Parenting beliefs, behaviors, and parent-child relations: A cross-cultural perspective*. Psychology Press.
- Sagiv, L., Roccas, S., Cieciuch, J., & Schwartz, S. H. (2017). Personal values in human life. *Nature Human Behaviour*, 1(9), 630-639.
- Saracaloğlu, A. S., & Gerçeker, C. S. (2018). Relationship between individual social responsibilities and personal values of teacher candidates. *International Education Studies*, 11(10), 64-77.
- Schore, A. N. (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22(1-2), 7-66. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\)22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04)22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N)
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne : théorie, mesures et applications. *Revue française de sociologie*, 47(4), 929-968.
- Seçer, Z., Sarı, H. & Olcay O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 539-557.
- Sevim, H. (2022). Acil servisteki sağlık personelinin kişilik özellikleri, kişisel değerlerinin intihar girişimi olan hastaya yönelik tutumuna etkisi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Sineren, M. A. (2018). Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarının incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Smith, P. K. & Hart, C. H. (Eds.) (2004). *Blackwell handbook of childhood social development*. Blackwell Publishing.
- Spranger, E. (1928). *Types of men: The psychology and ethics of personality*. Max Niemeyer Verlag.

- Suitor, J. J., Gilligan, M., & Pillemer, K. (2015). Stability, change, and complexity in later life families. In L. K. George & K. F. Ferraro (Eds), In *Handbook of aging and the social sciences* (8th ed., pp. 206 – 226). Elsevier/Academic.
- Şahin, M. (2021). Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması. T. Kamer (Ed.) *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi* içinde (S.41-63). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şahin, Y. (2019). Okullarda görev yapan psikolojik danışmanların öz yeterlilik düzeyleri ile bireysel değer algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle ilgili stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi sosyolojik yaklaşım*. Anı yayıncılık.
- Tosun, T., & Balat, G. U. (2017). İlkokul birinci sınıfa devam eden çocukları olan annelerin değer algılarının ve çocuklarına aktarmak istedikleri değerlerin karşılaştırmalı incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(3), 498-510.
- Tut, B. (2021). Algılanan ebeveyn tutumları ve bireysel değerler ile depresyon arasındaki ilişkinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kent Üniversitesi.
- Uğurlu, B., & Çelebi, N. (2014). Resmi liselerde çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 537-569. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.835>
- Uğurlu, C. T. (2018). *Sınıf yönetimi* (2. baskı). Anı yayıncılık.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi* (6. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uyanık Balat, G., & Dağal Balaban, A. (2011). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Kök Yayıncılık.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, (30), 209-224.
- Yazıcı Sorucuoğlu, A., & Güdücü Tüfekci, F. (2015). Çocuk hemşirelerinde mesleki profesyonel değerler. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 105–109.
- Yılmaz, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 129-146.
- Yurcu, G., & Akıncı, Z. (2019). The mediating role of mobbing in the relationship between personal value and depression: A case study of hospitality employees, *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 18(4), 471-503.